

Het Molenmuseum te Zevenhuizen

Een rijke molencollectie over de historie van molens
in Nederland, met name in en rond de Zuidplas

De molencollectie bevindt zich op de bovenverdieping van het
Historisch Centrum, Tweemanspolder 15 in Zevenhuizen (ZH).

Het Molenmuseum geeft, ook met tentoonstellingen, een compleet overzicht van
de molencollectie die de Stichting Verzameling Ons Molenverleden beheert.

{ waar historie tot leven komt }

==..==

Het Molenmuseum is geopend
op de laatste zaterdag van de
maand van 13.30u tot 16.00u;
(in december doorgaans op de
tweede zaterdag).
Groepsbezoek is op afspraak
mogelijk. Er is een traplift.

museumtezevenhuizen@gmail.com

<https://molenverzameling.nl>

Liefhebbers en vrienden van het Molenmuseum,

Van harte gefeliciteerd!

Het is feest, want we vieren dit jaar het 25-jarig jubileum van Stichting Verzameling Ons Molenverleden: in de volksmond het Molenmuseum.

Als burgemeester van Zuidplas ben ik ongelooflijk trots en dankbaar dat wij zo'n museum in onze gemeente hebben. De poldermolens – de meeste zijn helaas de afgelopen eeuwen verdwenen – zijn in Zuidplas nog steeds beeldbepalend. En we maken er graag de sier mee. Zo heeft de gemeente een relatiegeschenk uitgerust met molens.

Het verhaal van onze molens blijft belangrijk om steeds te vertellen.

Hun rol in de strijd tegen het water onder zeeniveau. Vroeger werden ze ingezet voor het droogmaken van de verveningsplassen, zoals de Zuidplas, nu de Zuidplaspolder. Tegenwoordig helpen de molens samen met de gemalen het overtollig water in de polders af te voeren.

Onze enig werkende Molenviergang Rottemeren ter wereld én daarmee uniek, doet dat vandaag de dag nog steeds. Wij houden daardoor droge voeten in onze Watertuin van de zuidelijke Randstad.

Speciaal wil ik mijn dank uitspreken aan de personen die dit museum – de oprichting van de stichting – hebben mogelijk gemaakt. Zonder de molenpassie en het pand van Arie Dekker (overleden in dit jubileumjaar) de verzameling van Jan C. Lunenburg én het historische speurwerk van Bertus van den Bos was dit museum er niet gekomen. De huidige vrijwilligers, vaak al heel lang aan het museum verbonden, maken dat het molenmuseum met haar uitgebreide collectie en verhalen in stand blijft.

Ik wens het Molenmuseum en haar vrijwilligers een voorspoedige toekomst toe en ik verwacht dat nieuwe inwoners en bezoekers zeker de weg naar het museum zullen vinden.

Want onze molens blijven hip en 'typical dutch': je moet ze gezien hebben!

Hartelijke groet,
Han Weber
Burgemeester van Zuidplas

Molens; momenten voor tijdloze monumenten

Dit informatieboekje 'Het Molenmuseum te Zevenhuizen' verschijnt ter gelegenheid van het 25 jarig bestaan van de Stichting Verzameling Ons Molenverleden. Het is geen sinecure dat het Molenmuseum bestaat en dat zoveel vrijwilligers al vele jaren moleninformatie up to date beschikbaar houden voor geïnteresseerden.

Een waardevol moment om bij stil te staan. Dit terwijl in de huidige tijd bijkans geen tijd meer is om bij het verleden stil te staan.

Hoe anders was het in het tijdperk van de poldermolens op het territoire van het Hoogheemraadschap van Schieland met indertijd maar liefst 161 molens! Machtige bouwwerken die weer en wind trotseerden; met hun wieken volop in de weer om te zorgen dat het water aan de andere kant van de dijk kwam, om polders droog te malen en droog te houden. De molenaar, en niet te vergeten de molenaarsvrouw, waren afhankelijk van wind. Want als dat er niet was, dan stond de tijd als het ware stil maar steeg het water in de sloten wel en kon de overlast groot zijn.

Molens; ze staan als tijdloze monumenten van cultuur in het polderlandschap te pronken. Maar dan wel met de functie om ingezet te kunnen worden bij te veel water. En de molenaar weet maar al te goed dat er dan geen tijd verloren mag gaan om de wieken 'op de wind' te zetten en te houden. Zorgen voor de molen met als hoger doel: vanouds zorgen dat mens en dier in het waterrijke gebied van ons land droge voeten kunnen en blijven houden.

Met als centraal punt het Molenmuseum zetten bestuur en vrijwilligers zich blijvend in om molens, de molencultuur en de molengeschiedenis te ontsluiten en te presenteren.

Ik sluit me graag aan bij de burgemeester van de gemeente Zuidplas die in een interview zei "hoe mooi zou het zijn als veel meer mensen het verhaal achter de molens leren kennen".

In het Molenmuseum wordt de tijd genomen om dat verhaal te laten zien en te vertellen.

Met dank aan allen die dat mogelijk maken!
Gerard Ottevanger,
Voorzitter van de Stichting Verzameling Ons Molenverleden

4 Het ontstaan van het Molenmuseum

In 1985 zijn door een aantal vrijwilligers de eerste schreden gezet op wat nu wordt gekend als de Stichting Verzameling Ons Molenverleden.

Het was de heer Arie Dekker, ondernemer in Zevenhuizen, die daarvoor een deel van het aan de Firma Dekker toebehorend voormalig kantoorgebouw aan de Tweemanspolder 15 te Zevenhuizen beschikbaar stelde, waarin ook zijn molenverzameling werd opgenomen. Ook de rijke molenverzameling van Jan C. Lunenburg uit Aalsmeer verkreeg hier een veilig onderkomen. Dit alles droeg bij tot het beschikbaar hebben van een molencollectie van o.a. schilderijen, molenmodellen en veel moleninformatie. Het resulteerde in 1999 in de oprichting van de Stichting Verzameling Ons Molenverleden die zorg draagt voor het Molenmuseum en haar collectie.

In de loop der jaren breidde de verzameling zich uit met kaarten, maquettes en boeken en werden er exposities gegeven. Bezoekers raakten meer enthousiast over molens, de molengeschiedenis en molenaarsgeslachten.

Een museum heeft de pretentie om veel, en zo mogelijk alles, over het onderwerp voor een breed publiek ten toon te stellen en daarover informatie te geven. Daarin is het Molenmuseum bescheiden van aard. Wat niet wil zeggen dat er weinig informatie te verkrijgen zou zijn. Integendeel, juist veel.

Want het laagstgelegen gebied van Nederland heeft heel veel molens gekend. Alleen al aan poldermolens stonden er maar liefst 161 op het territoire van het Hoogheemraadschap van Schieland. En die imposante bouwwerken hebben ervoor gezorgd dat de vele plassen en meren droog kwamen te liggen, zodat ontginning mogelijk werd en akkerbouw en woningbouw nadien kon plaatsvinden. Met de komst van de elektrische gemalen verdwenen de meeste molens en vond er als het ware kaalslag plaats.

Van al die voormalige, maar evenzeer van de nog 6 bestaande én in functie zijnde molens in de huidige gemeente Zuidplas, is informatie te vinden in het Molenmuseum. De collectie is breed en bevat naast gegevens over al de voormalige en bestaande molens ook foto's, ansichten en documentatie over de molens in Nederland.

Er valt veel molengeschiedenis te zien, ook op films, foto's en (land) kaarten. Wij zien uit naar uw bezoek, als geïnteresseerden die het belang en behoud van molens als cultuurmonumenten willen koesteren.

5 Het ontstaan van de molencollectie

De collectie van het Molenmuseum kent vele facetten. Hoofdonderdelen van deze collectie bestaan uit de historische molenverzameling van Jan C. Lunenburg te Aalsmeer, de molenverzameling van Arie Dekker te Zevenhuizen en datgene waarmee vrijwilligers ter completering de bestaande collectie verrijken.

Jan C. Lunenburg verbleef in de jaren 1940-1945 bij de familie Ottevanger in de Bovenmolen, één van de vier poldermolens van de nog functionerende Molenviergang in Zevenhuizen. Die connectie bleef toen hij, tot zijn overlijden in 2000, in Aalsmeer woonde. Zijn wens kwam in 1999 in vervulling met de oprichting van Stichting Verzameling Ons Molenverleden die o.a. zijn molennalatenschap ging beheren. Ook de molenverzameling van Arie Dekker werd in de molencollectie ondergebracht. Het zijn ware molenschatten!

Van en over molens in het laagstgelegen gebied tussen de Rotte, de Gouwe en de IJssel bevat de molencollectie een grote hoeveelheid (kopie)documenten. Aan die verzameling is de naam van Bertus van den Bos verbonden, als noeste archiefonderzoeker en collectievormer van deze belangrijke bron van molen-c.q. waterstaatsgeschiedenis.

Molenschilderijen, foto's en ansichtkaarten, documentatie en niet te vergeten de maquettes, gebiedskaarten en plattegronden maken onderdeel uit van de collectie en vormen de basis voor de molententoonstellingen.

Bezoekers kunnen zich laten informeren over tal van molenzaken zoals die in en rond de Zuidplas en aanwezige molenattributen.

De specifieke genealogische bron van molenaarsgeslachten is beschikbaar, evenals een rijke boekenverzameling over molens. Er kan, met een geavanceerd programma, de juiste lokatie van voormalige molens worden aangegeven. In de filmzaal kunnen bezoekers van een rustmoment genieten van molenfilms.

Vrijwilligers completeren de collectie op verschillende onderdelen. En, laat dat ook met dank worden vermeld, particulieren laten meer dan eens hun hart spreken om een molenvoorwerp of – afbeelding voor korte tijd uit te lenen of deze aan het Molenmuseum te schenken.

Bij de foto: Dit model van de Tjasker, een schenking, staat eveneens in het Molenmuseum en maakt deel uit van haar collectie.

6 Molens en een korte geschiedenis van het gebied

Het gebied tussen de Rotte, de Gouwe en de IJssel is één van de laagstgelegen poldergebieden van West Nederland: het territoire van Hoogheemraadschap van Schieland (per 1-1-2005 Schieland en Krimpenerwaard). De turf die in veengebieden werd gestoken, werd als brandstof verhandeld. Vanaf 1481 werd de turfwinning beëindigd. Na de droogmaking van de ontstane plassen werd akkerbouw en veeteelt mogelijk.

De ontstane diepe plassen, gescheiden door wegen en dijken, werden geheel drooggemalen en daarna droogggehouden door de vele water-of poldermolens. Het water werd afgevoerd via de Rotte of richting de IJssel.

In vroegere eeuwen waren er 161 watermolens in Schieland. In de voormalige gemeenten Moerkapelle 7, Zevenhuizen 23 en Nieuwerkerk a.d. IJssel 21 en Moordrecht 9. Eén van de oudste watermolens werd in de Eendragtpolder gebouwd, bestaande uit de vroegere Moerpolder, de Catgespolder en de Swanlapolder in Zevenhuizen; een oud en groot veengebied.

De eerste polder, Honderd Morgen of Wilde Veenen in Moerkapelle, werd in 1646 drooggemaakt door watermolens.

De Zuidplaspolder was in 1840 drooggemalen met behulp van 30 molens en 2 stoomgemalen.

In 1874 viel de Prins Alexanderpolder droog.

Na de stoomgemalen kwamen er de elektrische gemalen die de functie van de molens overnamen.

De watermolens verdwenen; slechts aan weinig watermolens werd een blijvende functie toegekend.

Anno 2024 zijn er in de gemeente Zuidplas nog slechts 5 molens aanwezig die hun oorspronkelijke functie uitvoeren, zoals de Molenviergang en de Eendrachtsmolen in Zevenhuizen. Daarnaast is er een korenmolen in Nieuwerkerk a.d. IJssel. De gemeente Zuidplas kent nog 10 molenstompen. Bij de gebiedsovergang in 2010 gingen 2 watermolens van Zevenhuizen naar Rotterdam-Nesselande; het zijn thans molenstompen.

De 5 watermolens in de gemeente Zuidplas zijn monumenten die nog steeds de belangrijke waterfunctie vanuit hun rijke watergeschiedenis kunnen uitvoeren.

foto: Schilderij van de bekende Rotterdamse schilder M.J. Richters: 'de poldermolens van De Wilde Veenen' (1926) in bruikleen van het Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard

7 Territoir van het Hoogheemraadschap Schieland

- 1 Binnenwegsche polder
- 2 Polder De Wilde Veenen
- 3 Tweemanspolder
- 4 Zuidplaspolder
- 5 Oostpolder
- 6 de Rotte
- 7 Eendrachtpolder
- 8 Polder Schiebroek
- 9 Polder Zestienhoven
- 10 Prins Alexanderpolder
- 11 Polder Esse, Gansdorp en Blaardorp
- 12 de Maas

Deze maquette geeft het overzicht van 10 polders die zijn leeggemalen door de op dijken aangegeven watermolens; bij de Prins Alexanderpolder gebeurde dat door gemalen.

Het is het territoire van het Hoogheemraadschap Schieland anno 1874. De maquette bevindt zich in de Molenaarskamer.

8 De molens van de Zuidplas

Na het turfsteken was er het slagturven in de veenplassen. In de toenmalige ambachten van Zevenhuizen, Moordrecht, Nieuwerkerk a.d. IJssel en Waddinxveen werd dat rond 1800 door de Hoogheemraden van Schieland niet meer toegestaan. De soms aaneengesloten plassen in het gebied ten westen van Gouda vormden ware binnenzeeën en bedreigden toen de verspreid liggende bebouwing en kleine dorpen.

Bij de Wilde Veenen, als één van de eerste gebieden ontpolderd, waren in Moerkapelle 7 molens. In de Eendragspolder, in combinatie met Tweemans- en Catgespolder die daarna volgden, werden 16 molens gebouwd. Het waren watergebieden van resp. 708, 1038 en 481 ha.

De veel grotere en diepere plas van 4200 ha. was de Zuidplas. Al vanaf 1700 waren er plannen om deze droog te maken, maar de kosten ervan waren te hoog geweest. Met de droogmaking kon pas in 1826 worden begonnen toen de regering van koning Willem I bereid was te financieren. De Zuidplaspolder werd zo de eerste 'staatspolder'.

Ingenieur Jan Anne Beijerinck begon met de aanleg van ringdijken. 30 molens verrezen, waarvan 21 molens vanaf Kortenoord bij Nieuwerkerk a.d. IJssel tot Moordrecht; aan de oostkant bij Waddinxveen stonden 9 molens. In later stadium werd ook van twee stoomgemalen gebruik gemaakt. Eind 1840 was de Zuidplas droog en werd de polder als landbouwgrond in gebruik genomen. In Nieuwerkerk a.d. IJssel is het laagste punt van Nederland: -6.76 NAP.

Naast de Zuidplaspolder ligt de Prins Alexanderpolder die in 1874 droog kwam door een stoomgemaal. Een soortgelijk gemaal was, naast de poldermolens, voordien voor de ontpoldering van de Zuidplaspolder al aangewend.

In 1944 werd de Tweemanspolder door de Duitse bezetter onder water gezet. Deze inundatie zorgde voor grote problemen voor de landbouw. Na de capitulatie presteerden de vier molenaars van de Tweemanspolder het om zeven dagen en nachten onafgebroken te malen.

In mei 1945 was de polder weer droog.

9 Foto's van enkele molens

In de museumcollectie bevindt zich een aantal prachtige modellen van molens. Deze zijn met zorg gemaakt. Het model links is een poldermolen, gemaakt door Dick Chino. Daardoor valt te zien welke binten, verbindingen en wielen in een dergelijke molen aanwezig zijn om die ten beste te laten functioneren.

Een model van een houtzaagmolen bevindt zich eveneens in de collectie. (zie ook pagina 20).

Het model van de open standaardmolen is afkomstig van 'onze' molenvriend en molenkenner Jan C. Lunenburg. Hij woonde in Aalsmeer en bouwde zelf modelmolens.

Voor het molenmuseum is ook dit een bijzonder object!

Heel veel watermolens werden met de komst van de

stoomgemalen en de elektrische gemalen buiten functie gesteld, afgebroken, deels verkocht of door brand verwoest. Het schilderij toont de in 1928 afgebroken molen van Voorwinden, aan de Rottekade, in Zevenhuizen (nu de jachthavenlocatie).

Dit schilderij, van J. Chr. van Zuijlen, werd in 1943 als een cadeau gegeven aan de toenmalige burgemeester L.K.H. Theunissen van de gemeente Zevenhuizen bij zijn huwelijk.

Van een aantal poldermolens is de molenstomp blijven staan.

In de, in 2010 gevormde gemeente Zuidplas, staan er nog slechts 10 en die zijn alle bewoond.

De rivier de Rotte begint bij Moerkapelle.

En het is daarom dat de molenstomp van deze Wipmolen de naam 'de Oorsprong' draagt (gekend als Molen nr. 5).

Als één van de zeven molens werd deze als eerste door slopers onder handen genomen.

De molenstomp erachter, Molen nr. 6, stond eerst in Aalsmeer en is een van de oudste vijzelmolens.

10 Foto's van gedeelten van het museum

De maquette van de Molenviergang, ontwerp en uitvoering van M. Otterspeer e.a., is aanwezig in de benedenverdieping van het museum.

De schilderijen completeren het beeld van molens en boerderijen.

Op de bovenverdieping bevindt zich de 'Arie Dekker en Bertus van den Bos zaal' met verschillende panelen, kaarten en illustraties.

Links:

In de naamgeving van de 'Jan C. Lunenburgzaal' blijft ook aan deze, voor het Molenmuseum belangrijke persoon, altijd in herinnering.

Rechts:

Molenattributen zijn eveneens aanwezig en maken onderdeel uit van de rijke molenverzameling. Ook de bekende 'IJsselsteentjes' maken deel uit van de brede collectie van dit molenmuseum.

v.l.n.r. Kaprol, pokhouten Halslager en staaf van een Onderwijschiff.

11 Enkele panelen in het Molenmuseum

De Eendrachtsmolen in Zevenhuizen

Panelen over molens in diverse polders

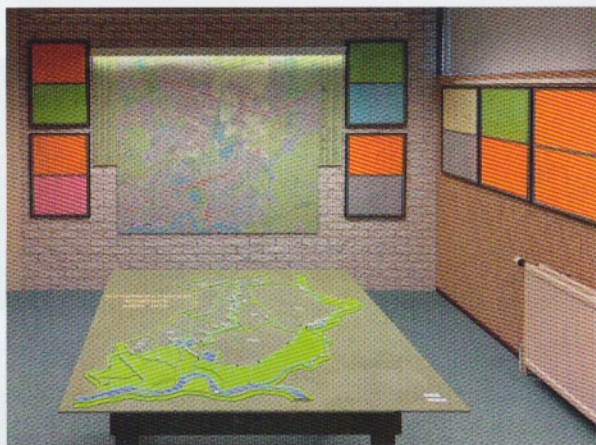

De Eendrachtsmolen (foto uit 2012)

Voormalige molens in de Polder Esse-, Gans- en Blaardorp in Nieuwerkerk a.d. IJssel

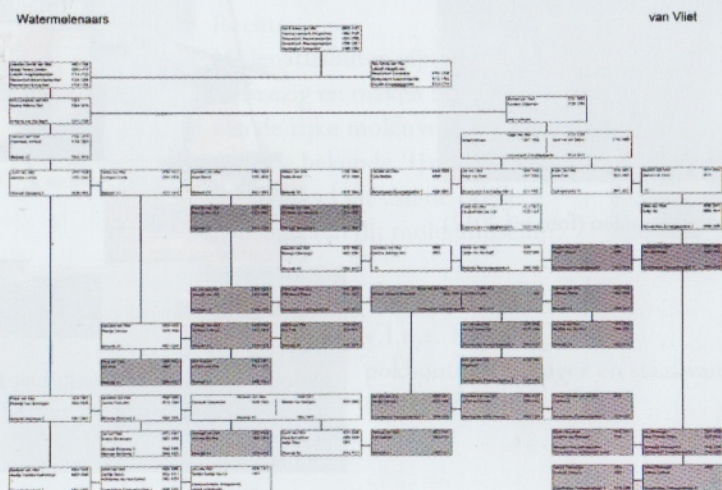
12 De Molenaarskamer

In de Molenaarskamer bevindt zich een bijzondere maquette van alle indertijd aanwezige poldermolens die op het territorium van Schieland waren gebouwd. Deze maquette werd in 2013 gemaakt door Dick van Vliet.

Aan de wanden zijn de genealogische familielijnen van watermolenaars in kaart gebracht. Onderstaand dat van de familie Van Vliet, vanaf begin 1700 met ook die van de familie Ottevanger, en lopend tot in de 20e eeuw.

Ook deze overzichten zijn een waardevolle informatiebron voor velen die een bezoek brengen aan het Molenmuseum en hun (molenaars)familie herkennen.

Jubileumuitgave van de Stichting Verzameling Ons Molenverleden

13 Genealogie van molenaarsgeslachten

Eén van de onderdelen van de collectie van het Molenmuseum vormt de unieke en volwaardige genealogische bron van molenaarsgeslachten.

Geen inspanning was te veel om de geslachtslijnen van molenaars uit dit grote poldergebied in kaart te brengen én, niet te vergeten, de verbindingen tussen de verschillende molenaarsgeslachten.

De watermolenaars waren gekend in de waterrijke gebieden. Zo zijn de diverse molenaarsgeslachten, die soms al enkele eeuwen in dit gebied wonen, in beeld gebracht.

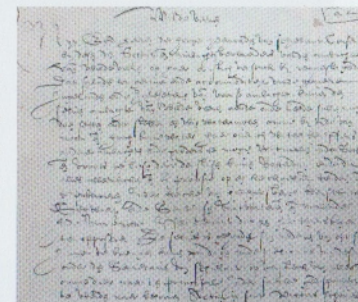
Maar dit is nog niet alles. Door deze naspeuringen zijn van alle molens de molenaars, en niet te vergeten de molenaarsvrouwen, tevens in kaart gebracht. Verrassende familielijnen vallen te ontdekken. Per slot van rekening: als de molen in je DNA zit, dan wil je dat ook doorgeven.

Naast deze documenten is er een verzameling van (kopie)documenten met rijke geschiedkundige informatie over de bouw van molens, het materiaal wat benodigd was en de opdrachtgevers, zoals van de Hoogheemraden van Schieland of een afzonderlijk polderbestuur.

Uit vervlogen tijd kan aan de hand van die documenten het oprichten van een molen, degenen die de bouw wilden financieren (per slot van rekening kostten die bouwwerken wel iets meer dan een duit) en andere zaken die te maken hebben met toegang of het visrecht worden aangetoond. Meer dan eens doen zich, ook vandaag de dag, situaties voor dat het zgn. windrecht wat een molen heeft om zijn functie te vervullen, onder druk komt te staan vanwege bouwplannen en/of beplantingen.

De molenbibliotheek bevat een diversiteit aan boeken. De onderzoeker en molengeïnteresseerde kan gegevens vinden over molentermen, de techniek van een poldermolen, watermolen of, als kleinere molen, de Tjasker (zie op pagina's 5 en 21). Behoud, of in voorkomende situatie restauratie, van een molen blijft van belang, evenals het laten draaien van de wiken.

En een molenaar is daarvoor altijd nodig.

Jubileumuitgave van de Stichting Verzameling Ons Molenverleden

14 De nog draaiende molens in de gemeente Zuidplas

De Eendrachtsmolen in Zevenhuizen

De Eendrachtsmolen werd in 1727/1728 gebouwd op kosten van de droogmakers van de huidige Tweemanspolder. Net als de molens van de Molenviergang is dit een poldermolen, ook wel geduid als grondzeiler.

Het wienkruis heeft een lengte (de zgn. vlucht) van ca. 28 m en is uitgerust met Oudhollands hekwerk met zeilen.

De functie van deze molen is voor de waterversing van de Rotte. De molen is niet voor publiek toegankelijk.

De Korenmolen 'Windlust' aan de Kortenoord in Nieuwerkerk a.d. IJssel

De molen 'Windlust' in Nieuwerkerk a.d. IJssel is een stellingkorenmolen. Deze molen is gerestaureerd en werd daarbij 8 m verplaatst en 4½ m verhoogd. De originele molen is uit ca. 1780; voordien stond er een houten standerdmolen.

Molen 'Windlust' is nog in bedrijf voor het malen van graan op vrijwillige basis. De molen is toegankelijk voor publiek.

15 De nog draaiende molens in de gemeente Zuidplas

De Molenviergang te Zevenhuizen

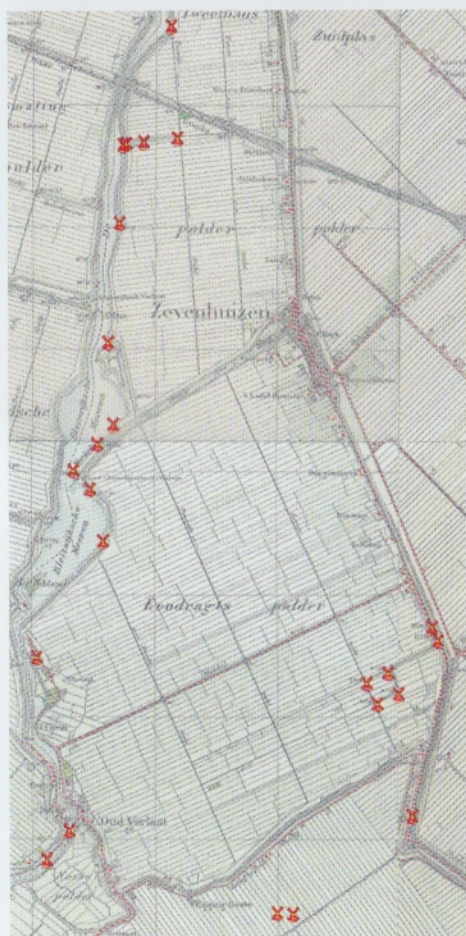
- 1 Ondermolen
- 2 Ondermiddelmolen
- 3 Bovenmiddelmolen
- 4 Bovenmolen

De Molenviergang in de Tweemanspolder te Zevenhuizen bestaat uit vier achter elkaar geschakelde molens die, vanaf 1722, de functie van poldermolen vervullen.

Tot 1952 is deze unieke molenviergang in vol bedrijf geweest; toen nam een diesel gemaal deze taak over. In geval van calamiteiten kunnen deze molens de oude taak weer opnemen en doen dat ook bij hevige regenval als het gemaal tekort dreigt te schieten.

Deze molens zijn alle bewoond en niet voor publiek toegankelijk.

16 Kaarten met locaties waar poldermolens stonden in de voormalige gemeenten Moerkapelle en Zevenhuizen

Moerkapelle

In Moerkapelle was naast de 7 poldermolens 1 Wipmolen.

Zevenhuizen

In Zevenhuizen verreezen 23 molens; de meeste waren poldermolens en enkele hadden de functie van zaagmolen of korenmolen

Details van kaarten uit 1922

info:
www.allemolens.nl
www.molendatabase.nl
www.topotijdreis.nl

Jubileumuitgave van de Stichting Verzameling Ons Molenverleden

17 Kaarten met locaties waar poldermolens stonden in de voormalige gemeenten Moerkapelle en Zevenhuizen

Moerkapelle

Zevenhuizen

de volledige kaart is aanwezig in de Molenaarskamer (foto op pagina 12)

Details van kaarten uit 2019

Jubileumuitgave van de Stichting Verzameling Ons Molenverleden

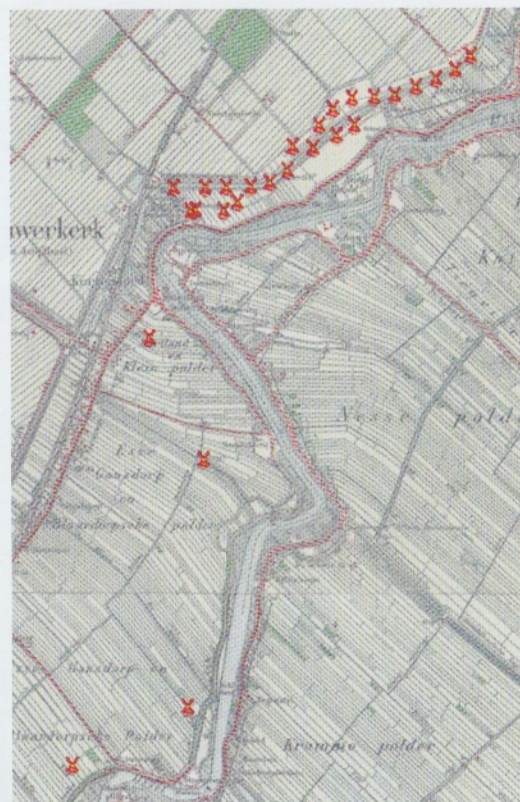
18 Kaarten met locaties waar poldermolens stonden
in de voormalige gemeenten Nieuwerkerk a.d. IJssel,
Moordrecht en de gemeente Waddinxveen

**Nieuwerkerk a.d. IJssel en
Moordrecht**

Voor het droogmaken van de
Zuidplaspolder werden vanaf
Nieuwerkerk a.d. IJssel tot
Moordrecht 21 molens
gebouwd.

In Nieuwerkerk a.d. IJssel waren
voorts nog 4 poldermolens en,
doorgaans bij particulieren, een
karnmolen.

Details van kaarten uit 1922

Links: Waddinxveen

9 molens stonden er in Waddinxveen voor
het droogmaken van de Zuidplaspolder.
Op de site www.molendatabase.nl is ook
een overzicht van de vele andere molens
(pel-, papier, tras- en korenmolens)
vermeld.

19 Kaarten met locaties waar poldermolens stonden
in de voormalige gemeenten Nieuwerkerk a.d. IJssel,
Moordrecht en de gemeente Waddinxveen

**Nieuwerkerk a.d. IJssel
en Moordrecht**

Details van kaarten uit 2019

Links: Waddinxveen

20 Molentypes (1)

In Nederland is een verscheidenheid aan molens en molentypen; meer dan 100. Alle ontleen hun functie aan de werkzaamheid waarvoor ze waren opgericht. De mensen, overal in het land vindingrijk, trachtten met het aanwenden van hout en steen én de wind of het water dit mogelijk te maken. Daarnaast waren er de molens die met gebruikmaking van, letterlijk, paardenkracht het maalwerk lieten doen.

Een aantal types, veelvoorkomende en herkenbare molens, komen in beeld

Belt- of bergmolen

De beltmolen is een korenmolen en staat op een heuvel of berg. In de heuvel is aan twee zijden een doorgang waardoor paard en wagen aan de ene kant de molen konden binnenrijden en er aan de andere kant weer uit.

Ook is dit type molen afgebeeld op schilderijen en tekeningen. Vandaar dat van een historisch molentype kan worden gesproken.

Deze molen 'de Duif' staat in Nunspeet.

Grondzeiler

Dit type windmolen, een bovenkruier, is vaak te vinden in gebieden waar zich veel water bevindt, met name in Zuid-Holland. De molen heeft een draaibare kap. Het is een zgn. 'grondzeiler', wat aangeeft op welke manier deze molen draait nl. als windmolen die vanaf de grond kan worden bediend. De draaiende wieken scheren rondom de molen over het erf van de molen; ze reiken bijna tot aan de grond. Dit is de 'Kerkmolen' in Molenaarsgraaf.

Houtzaagmolen

Te vinden in bosrijke streken in Nederland, met name in plaatsen met scheepswerven in de 16^e -18^e eeuw waar de vele houten schepen werden gebouwd. Het zijn grote en hoge molens en op een brede onderbouw om op de wind te worden gezet. Staat de houtzaagmolen op een zware gemetselde ringmuur dan wordt die aangeduid als paltrok molen.

In Leiden is de 'Heesterboom' nog steeds in functie.

21 Molentypes (2)

Spinnekopmolen

De spinnekopmolen is het kleinste type van de 'wipmolens' (zie ook bij Molentype 4). In Nederland komen ze relatief weinig voor, maar ze staan vooral in Friesland. Het is een op de wind draaiende molen die door middel van tandwielen de windkracht overbrengt op een vijzel, waardoor de werking voor waterafvoer plaatsvindt.

Standerdmolen (of staakmolen)

Van dit molentype zijn er nog enkele tientallen in Nederland; het is het oudste houten molentype.

Alle nog aanwezige standerdmolens zijn korenmolens; vroeger waren er ook enkele ingericht als oliemolens.

De 'Doesburgermolen' in Ede heeft een bijzondere staartconstructie en staat op één massieve balk, de standerd; de wieken gaan bijna over de grond. Is

vanwege omstandigheden het ondergedeelte geheel

gesloten dan wel open, dan preekt men van gesloten of open standerdmolen.

Van Jan C. Lunenburg is een model van de open standerdmolen aanwezig.

Stellingmolen

Een stellingmolen staat veelal binnen de bebouwing en hoog zijn om voldoende wind te vangen. Halverhoogte is er een stelling, die om het molenlichaam loopt, om de molen te bedienen. Dit type molen wordt gekend als korenmolens, oliemolens, pelmolens. In Nederland zijn nog drie stellingpoldermolens nl. in Amsterdam-Sloten, Hoek van Holland en Gouda. De hoogste molen ter wereld is een stellingmolen 'de Kameel' staat in Schiedam; het is één van de vijf stadsmolens, tot aan de bovenste wiek bijna 45 meter hoog.

Tjasker

Het is een zeer eenvoudig type poldermolen en vooral gekend in het veengebied van o.a. Friesland en west Groningen. De tjasker kan met de hand op de wind worden gezet en op die manier weilanden, van maximaal vier hectaren, bemalen.

Er zijn nog slechts enkele tjaskers in Nederland.

22 Molentypes (3)

Torenmolens

Deze molen is een binnenkruier en wordt gezien als het overgangstype van een standerdmolen naar een bovenkruier. Van deze molen is alleen de kap verkruibaar.

Dit type werd rond 1450 graanmolen genoemd en is nog in enkele plaatsen aanwezig: Lienden, Zeddam, Gronsveld (L) en, op de foto, de 'Buitenmolen' in Zevenaar (Gld).

Walmolens

De walmolen, of ook wel stadsmolen genoemd, staat op de wallen van een ommuurde stad. Hij heeft daardoor van oorsprong vrije windvang.

Voor de stedelingen was de molen, bij gesloten stadspoorten, bereikbaar en dat bood het stadsbestuur de mogelijkheid om 'belasting op het gemaal' te heffen.

In Gorinchem staat op de stadswal aan de Boven Merwede de wal- en korenmolen 'de Hoop'.

Watermolens of poldermolens

De klassieke poldermolen is de Zuid-Hollandse watermolen, de achtkanter.

Het is een zgn. buitenkruier, bestaande uit een achtkante stenen onderbouw en een fraai gedetailleerd, met riet bekleed achtkantig molenlichaam.

De kap van deze molen is beweegbaar en wordt met behulp van het staartwerk en het daaraan bevestigde kruirad op de wind gekruid.

Door het wiekenkruis recht op de wind te zetten kan de molen zijn maximale kracht ontwikkelen.

De poldermolen staat soms in een molengang. In Zevenhuizen wordt de nog steeds functionerende Molenviergang gekend.

De molen heeft zich ontwikkeld vanuit de zgn. 'binnenkruier'. Dat type poldermolen heeft zich voornamelijk in Noord-Holland weten te handhaven.

23 Molentypes (4)

Waterradmolens

Dit type molen komt voornamelijk voor in Oost- en Zuid Nederland. Wanneer een beek voldoende verval had, werden bovenslagraderen aangebracht. Was sprake van geen of nauwelijks verval dan werden onderslagraderen aangebracht.

Al in de 17e eeuw werden deze molens gebouwd voor o.a. papierfabricage. Thans zijn er aan de oostelijke Veluwezoom nog twee papierwaterradmolens (midden 18e eeuw: 174 papierfabrieken). Nadat de papierfabricage was gemechaniseerd werden veel waterradmolens wasserijen.

Weidemolens

De weidemolen werd in het algemeen gebruikt voor het onderbemalen van een weiland. Het werd ook wel het 'aanbrengertje' genoemd. Dit type had geen bediening nodig, vanwege de grote windvaan aan de achterzijde van de draaibare kop die ervoor zorgt dat de molen altijd goed op de wind staat. Alleen in Noord-Holland zijn nog enkele exemplaren te zien.

Wipmolens

De naam wipmolen ontleent de molen aan het feit dat het molenlijf zich bij harde wind heen en weer beweegt (wipt).

Al in de 13e eeuw zijn wipmolens vermoedelijk als watermolens aangewend. De wipmolen kent nog enkele synoniemen zoals kokermolens of spinbol.

Dit type molens werd ook gebruikt voor het malen van graan.

De wipmolen is een verbetering van de standerdmolen; het biedt nl. ruimte in het onderlichaam om er werktuigen in te plaatsen. Het bovenhuis van een wipmolen is geplaatst op een molenspil die door een, soms uit acht delen bestaande, zware eikenhouten koker loopt.

Met name in de 19e eeuw werd een aantal kleine wipmolens gebouwd voor de lattenzagerij. Ook de talrijke weide(water)molentjes in het veld waren over het algemeen wipmolens, zoals de 'Achthovense Molen' uit 1893 aan de Ruigekade in de Achthovense polder te Leiderdorp.

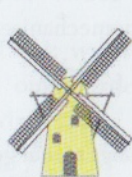

24 Standen van molenwieken; molentaal

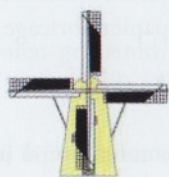
Er zijn verschillende standen van de molenwieken die iets aangeven. Zo kunnen de wieken in een bepaalde wiekenstand worden gezet als er iets bijzonders is. De feeststand, bij vreugde of een jubileum, of in de rouwstand bij verdriet.

Ook in de Tweede Wereldoorlog kon met de wiekenstand aan de andere molenaars een signaal worden gegeven als er gevaar dreigde.

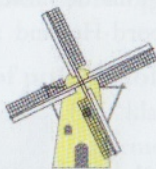
En als er geen wind is, dan hebben de wieken en het molenaarsgezin rust.

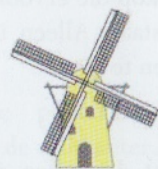
molen in lange rust
(veelal in de zomer)

molen gereed voor het
malen met gereefde zeilen

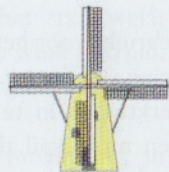
wieken in de rouwstand
bij een overlijden

wieken in vreugdestand
bijv. bij een geboorte

wiekenstand overhek
bijv. bij voorbijgaande
rouwstoet

molen in ruststand; er
is geen activiteit om te
draaien voor water of
graan

25 Standen van molenwieken; molentaal

Over de molenwieken; 'systeem Dekker'

Bij de watermolens kan worden gesproken van de bijzondere vorm van de molenwieken. Adriaan Dekker (1892-1963) verkreeg een octrooi om de wieken te moderniseren volgens het stroomlijnbeginzel. Vanaf begin 1930 werd dit bekend onder de naam 'systeem Dekker' en toegepast.

De molenroeden zijn hetzelfde gebleven, maar de windzoom en windborden maakten plaats voor een constructie van metaalplaten. Het systeem Dekker bracht Fokker op de gedachte eens met Dekker te praten over geruisloos vliegen.

Over Windmolens en 'windmolens'

De water- en windmolens in Nederland hebben allemaal vier wieken. Daardoor werken ze ook optimaal. In het spraakgebruik worden ook andere 'windmolens' genoemd die drie wieken (of soms twee) hebben. De correcte benaming van die installaties van wel 100 meter hoogte is turbines of windturbines en dienen voor de opwerking van elektriciteit. De windturbines hebben doorgaans drie wieken.

In 2023 staan er ca 3000 windturbines in Nederland; 628 in Flevoland.

In de 19e eeuw kende Nederland ca 10.000 water- en windmolens. Anno 2022 zijn er ca 1200 over, mede dankzij inspanning van de Vereniging De Hollandsche Molen.

In Zuid-Holland staan 228 molens.

Waarom draaien de molenwieken altijd linksom?

In Nederland draaien op één na alle molens linksom; in het buitenland veelal rechtsom. Waarom dat is weten we niet precies. Mogelijk heeft het met de oorsprong van de molen

te maken. Toen men graan ging malen, gebeurde dat met de hand om de ene molensteen over de andere te draaien. Omdat de meeste mensen rechtshandig zijn draaide bij deze handmolen de bovenste steen, de loper, altijd linksom.

Bij de bouw van de eerste windmolens ging men van die handmolen uit.

En als je de loper linksom laat draaien, moet het wiekenkruis dat ook doen.

De leukste verklaring is: molens draaien linksom als je aan de voorkant van de molen staat. De molenaar staat echter altijd aan de achterkant van de molen en voor hem draaien de wieken dus met de klok mee.

Op de foto de gepavoiseerde korenmolen 'de Speelman' te Rotterdam-Overschie.

26 Molens en de Mens bij de molen

Molens in het landschap. De wieken fier naar de hemel wijzend, wachtend op de wind. Wie vindt dat niet mooi. Een echt Hollands plaatje: molens, klompen en tulpen; alle drie het resultaat van noeste arbeid.

Want de molen mag er dan wel staan en goed zijn voor een foto, ansicht of illustratie: de molen moet zijn werk doen en worden onderhouden.

De meeste molens worden niet voor niets gekend als cultuur historische objecten die alle het behouden waard zijn.

Natuurlijk kan de molen niet draaien en goed functioneren zonder de molenaar. Dat geldt voor bv. de bestaande korenmolens, waarvan er in Nederland nog een behoorlijk aantal zijn die het meel malen ten grieve van de bakker en de bakker in huiselijke kring.

Weer of geen weer: water weren

En de watermolens kunnen al helemaal niet zonder molenaar of beter gezegd: zonder molenaarsgezin. Weer of geen weer: als er gemalen moet worden, dan wordt er gemalen. Het gezegde 'zorgen dat de mensen droge voeten houden' heeft niets met nostalgie te maken of een mooi plaatje van een imposante molen.

Vandaar dat het Molenmuseum o.a. met een fotowedstrijd vanaf oktober 2024 en nadien met een tentoonstelling het molenaarsgezin, de molenaar én de molenaarsvrouw in de schijnwerpers wil zetten.

Het molenaarsbestaan was in vroeger tijd bepaald niet nostalgisch, maar een hard bestaan waarbij de molenaar en diens gezin afhankelijk waren van veel omstandigheden. De molenaar had veelal ook nog een ander beroep en was dus overdag elders.

De molenaarsvrouw was dan degene die voor alles zorg droeg; weer of geen weer. En er moest ook gegeten worden. En de molen . . . als de wind waaide kon die wel 24/7 in bedrijf zijn om het water weg te malen. En de molenaar, en zijn gezin, waren dan in touw.

Foto uit 1931: Molentje voor onderbemaling bij de Bovenmolen Molenviergang met o.a. J. Ottevanger sr. (1880-1952) en J. Ottevanger jr. (1921-1996).
(fotocollectie Molenmuseum)

27 Fotowedstrijd 'Molens en de mens bij de molen'

Van 26 oktober tot en met 31 december 2024 is er de fotowedstrijd van het Molenmuseum. Foto's die in die periode zijn gemaakt, of van een recente periode zijn, kunnen worden ingestuurd.

Daarbij geldt een maximaal aantal van drie foto's per persoon.

De foto's die voldoen aan de vereisten kunnen worden gestuurd aan molenmuseumtezevenhuizen@gmail.com

Zie daartoe de site: www.molenverzameling.nl

Bij de inzending dienen zowel de naam en bereikbaarheid van de fotograaf afdoende te zijn vermeld, evenals de datum en plaats van de opname(n).

Met het indienen van foto's wordt ingestemd dat het Molenmuseum deze mag gebruiken voor publicitaire doeleinden e.d.

Het thema '*Molens en de mens bij de molen*' is uitgangspunt voor deze wedstrijd en dient tot uitdrukking te komen.

Een jury beoordeelt na de sluitingsdatum begin 2025 de inzendingen in de categorieën jonger of ouder dan 21 jaar. De inzenders van de fraaiste foto's ontvangen een prijs.

Uit de ingezonden foto's wordt een foto tentoonstelling opgezet.

foto: de Bovenmolen nr. 3 (ook wel Bovenmiddelmolen nr. 3)
van de Tweemanspolder (fotocollectie Molenmuseum)

© 2024 Stichting Verzameling Ons Molenverleden

www.molenverzameling.nl

Bankrekening: NL70 RBRB 0709 9441 01 t.n.v. Stichting Verzameling Ons Molenverleden. Geregistreerd bij de Kamer van Koophandel onder nr. 34123308. De Stichting heeft de ANBI-status.

Bijdragen en illustraties uit deze uitgave mogen alleen met schriftelijke toestemming van betrokkenen worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op andere wijze. Gelieve daarmee rekening te houden.

== . ==

Redactie: Gerard Ottevanger, Willem Melis en Gert Bink

Druk: A2 Drukkerij te Waddinxveen

Foto's in deze uitgave zijn afkomstig van Johan Ottevanger, Frits Farinaux, Anton Sinke, de fotocollectie van Arie Dekker en die van het Molenmuseum.

Deze jubileumuitgave kon mede tot stand komen door bijdragen van sponsors: Scherp Verpakkingen Zevenhuizen, Ottevanger Milling Engineers Moerkapelle en de Vereniging Molenvrienden Rottmerengebied, adverteerders en particulieren.

Dankzij dit financiële support was het voor de Stichting mogelijk om haar 25-jarig jubileum, mét deze uitgave en tentoonstelling, op een bijzondere manier te presenteren op 26 oktober 2024 in het Molenmuseum.

Bronnen: www.allemolens.nl, www.molendatabase.nl, www.topotijdreis.nl
en <https://rce.webgis.nl/nl/map/erfgoedatlas>
en de molendocumentatie van het Molenmuseum

De collectie van de Stichting Verzameling Ons Molenverleden bevindt zich in het Molenmuseum, Tweemanspolder 15 te Zevenhuizen (ZH) op de bovenverdieping van het Historisch Centrum.

Toegang is gratis; een bijdrage wordt op prijs gesteld.

Op de benedenverdieping is de Oudheidkamer van de Stichting Oud Zevenhuizen-Moerkapelle. Daar is tevens de koffi corner.

Op afspraak kan groepsbezoek aan beide musea plaatsvinden.

Stichting Molen Kortenoord (Koren Molen Windlust)
feliciteert
Stichting Verzameling Ons Molenverleden
met haar 25 jarig jubileum

Koren Molen Windlust
Kortenoord 3
2911 BD Nieuwerkerk a/d IJssel
www.windlust-kortenoord.nl
info@windlust-kortenoord.nl

Toegang gratis, vrijwillige bijdrage
Openingstijden:
Woensdagen: 13:00-16:00 u.
Zaterdag: 10:00-16:00 u.
op afspraak (niet gratis)
06 44 34 80 85

Molens en veerponten: uniek Nederlands Erfgoed!

Samen vertellen ze het verhaal van eeuwenlang leven met water, wind en innovatie.

Vereniging Vrienden van de Veerponten maakt zich sterk voor het behoud, versterken en uitbreiden van het netwerk van veren in Nederland. Help mee! Word lid voor min. € 5.

Kijk op www.veerponten.nl

Vrienden
VAN DE

VEERPONTEN

SCHERP
IN PACKAGING

SPECIALIST IN VERPAKKINGEN

BLOEMENSECTOR, INDUSTRIE, VERHUISMARKT EN WEBSHOPS

Bloemen- en plantenindustrie

Verhuismarkt

Industrie

Webshops

scherpverpakkingen.nl

SCHERP
IN PACKAGING

ZEVENHUIZEN
085 0471 012

Het Gilde van

Molenaars

Molenaar worden?

Vraag de molenaar bij u in de buurt of kijk op www.gildevanmolenaars.nl

OTTEVANGER
MILLING ENGINEERS

Scan de QR-Code
voor meer informatie
www.ottvanger.com

SPECIALIST IN HET ONTWERPEN EN BOUWEN VAN INSTALLATIES
VOOR DE GRAANVERWERKENDE EN MENGVOEDERINDUSTRIE

www.ottvanger.com

**AL JE
COMMUNICATIE
STEENGOED
GEREGELGD**

Coenecoop 326 - 2741 PM Waddinxveen - 0182 - 63 01 33
E info@drukkerij-a2.nl - W www.drukkerij-a2.nl

Mannenkoor Gouda's Liedertafel felicitert het Molenmuseum in Zevenhuizen met het 25-jarig bestaan

Wij prijzen ons gelukkig met 45 enthousiaste leden.

Onder de bezielende leiding van Han Louis Meijer zingen we bekende mannenkoor liederen van o.a. Schubert en Puccini, maar we zingen ook modern repertoire zoals: Hallelujah van Lennart Cohen of Rivers of Babilon van Boney M.

Kom eens luisteren en sfeer proeven!

Donderdagavond is repetitieavond:

Muziekgebouw Gouda's Harmonie de Pionier
Ankerpad 2, (Sluis-eiland)
2802 RD Gouda

Voor meer info:

www.liedertafel.nl
gltsecretariaat@gmail.com

5 JAAR
DORPSHUIS
SWANLA
SPORT - CULTUUR - THEATER

Stichting Verzameling Ons Molenverleden

25 JAAR

een brede molencollectie in het 'Molenmuseum'
te Zevenhuizen (ZH)

secr.: mevr. Elly Toet tel.: 06-20034746

email: molenmuseumtezevenhuizen@gmail.com

<https://www.molenverzameling.nl>

*U kunt de Stichting op verschillende manieren ondersteunen om de collectie van het Molenmuseum te behouden en de historische informatie te complementeren.
Dat alles om de molengeschiedenis levend te houden
De vrijwilligers nodigen u daartoe van harte uit.*

U kunt dit op verschillende manieren doen en dit door uw keuze ons laten weten

- ☐ voor het verlenen van assistentie bij het collectiebeheer van het Molenmuseum op het onderdeel
- ☐ uw aanwezigheid tijdens openingstijden van het Molenmuseum
- ☐ schenking van molenansichten, -foto's, -boeken e.d. om de collectie te complementeren
- ☐ het uitlenen van een molenschilderij of een molenvoorwerp voor een tentoonstelling
- ☐ uw verhaal te vertellen over uw persoonlijke geschiedenis van of op een molen
- ☐ een infoavond te organiseren over het Molenmuseum waar een molenverhaal wordt verteld
- ☐ neemt nader contact op i.v.m. het brengen van een bezoek in groepsverband
- ☐ wil zich periodiek per mail laten informeren over de Stichting en het Molenmuseum
- ☐ het Molenmuseum steunen met een bijdrage van €
en stort daartoe de bijdrage op bankrekening NL70RBRB0709944101 t.n.v.
penningmeester Stichting Verzameling Ons Molenverleden. (ANBI erkend)

Uw gegevens: naam:
adres:

telefoon:

emailadres:

postcode en woonplaats:

Inzenden aan het Molenmuseum, p/a Tweemanspolder 15, 2761 EE Zevenhuizen
Voor nadere info: molenmuseumtezevenhuizen@gmail.com

VERENIGING MOLENVRIENDEN
ROTTERMAREGBIED
opgericht 17 sept. 1991

WWW.VERENIGINGMOLENVRIENDEN.NL

Molenmuseum
Zevenhuizen

Ontdek *Ons Molenverleden!*

Stap terug in de tijd en **beleef de rijke geschiedenis van de molens** rond de Rotte bij Stichting Verzameling Ons Molenverleden. Kom naar ons museum en laat je meevoeren door eeuwen van innovatie, vakmanschap en het leven van molenaars door de jaren heen.

- ✕ Bewonder historische molens en ontdek hun cruciale rol in de droogmakerijen van onze regio.
- ✕ Leer het ambacht van de molenaar en zie hoe ze met pure vakmanschap de waterhuishouding beheersen.
- ✕ Dompel je onder in de verhalen van molens die onze omgeving hebben vormgegeven.

Kom langs en laat je inspireren door dit unieke stukje Nederlands erfgoed. Een leerzaam én leuk uitje voor jong en oud!

Bezoek ons museum en beleef het verleden op z'n best!

Stichting Verzameling Ons Molenverleden – *waar historie tot leven komt.*

Openingstijden; de laatste zaterdag van de maand (m.u.v. december) van 13.30-16.00u op het adres Tweemanspolder 15, Zevenhuizen. Gratis toegang.
info: molenmuseumtezevenhuizen@gmail.com | <https://molenverleden.nl>